

УДК: 378.147:573:611+612.1/8:61: 377.112.4

НАТЕЛА ДОВЖУК

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено експериментальне дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки. Визначено організацію, етапи та здійснено емпіричне дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки. За результатами емпіричного дослідження виявлено позитивну динаміку професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки.

Ключові слова; професійна адаптація, магістерська підготовка, медико-біологічні дисципліни, вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми. Успішна професійна адаптація у сучасному суспільстві є визначальним фактором соціальної самореалізації особистості, її працевлаштування, реалізації особистісної потреби у здійсненні професійної діяльності, задоволення потреб суспільства та її соціального визнання, як компетентного фахівця, що має також державне значення. Успішну професійну адаптацію забезпечує належна професійна підготовка до здійснення певної професійної діяльності, отже професійна придатність, яка формується в процесі навчання у вищому навчальному закладі, тому для майбутнього викладача вищого навчального закладу визначальним є етап магістерської підготовки та ефективна її організація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку О. Харсун, психологічна адаптація молодих фахівців передбачає: наявність психологічно комфортних умов для професійної діяльності педагога; надання молодому спеціалісту ненав'язливої психологічної допомоги при вирішенні питань, що виникають у процесі роботи; психологічне забезпечення умов для формування та розвитку професійної компетентності в інтересах школи і запитів, інтересів, потреб самого молодого фахівця.

Адаптація молодого фахівця в освітньому закладі включає в себе: актуалізацію «сильних сторін» діяльності педагога і спокійне подолання «проблемних ситуацій», що виникають в його професійній діяльності; анонімність процесів вирішення «проблемних ситуацій», що виникають у професійній діяльності молодого фахівця, непублічному характері вирішення проблем та публічному характері похвали досягнень; створення умов для як найповнішої реалізації педагогом його професійних можливостей, створення сприятливих умов для професійного удосконалення [10].

Аналізуючи акценти необхідності у навчально-виховному процесі, зокрема у ВНЗ, педагогічного супроводу професійної адаптації, до головних функцій якого відносять: пізнавальну, яка є джерелом знань у всіх сферах життєдіяльності та

культури; емоційно-ціннісну, що дає змогу студентам вибрати і закріпити основні цінності та смисли життя і є джерелом емоційних переживань, сприяє оволодінню відповідним духовним і професійним досвідом; функцію самовизначення – соціального, життєвого, професійного, особистісного; духовно-практичну – з метою оволодіння багатоманітним досвідом практичної діяльності та соціально значущої, С. Вдович доходить висновку, що професійна адаптація молодого викладача до педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах є важливим етапом його становлення як фахівця, сприяє творчій самореалізації та самовдосконаленню особистості. До подальших напрямів дослідження вважає за доцільне віднести аналіз компонентів та чинників професійної адаптації молодих викладачів ВНЗ до педагогічної діяльності [5].

Професійна адаптація як складний феномен традиційно розглядається науковцями водночас як процес і результат цього процесу. При розгляді професійної адаптації як процесу визначаються його часові характеристики, стадії та їх тривалість. За визначенням І. Облес професійна адаптація педагога вищої школи – це процес активної взаємодії особистості і професійного середовища, що забезпечує ефективність професійно-педагогічної діяльності викладача і виступає основою його професійного саморозвитку і самовдосконалення. Результативний аспект професійної адаптації викладача ВНЗ розглядається як основний елемент при оцінці успішності адаптаційних процесів особистості. Критеріями успішності можуть бути показники двох видів: зовнішні (об'єктивні) і внутрішні (суб'єктивні) [8].

Феномен професійної адаптації викладача вищого навчального закладу, може розглядатися як фундаментальна основа для розвитку його професійної компетентності, яка, в свою чергу певною мірою є новоутворенням успішності протікання адаптаційних процесів у професійному середовищі, проте, це потребує подальшого експериментального підтвердження [8].

С. Барвик узагальнює, що, професійна адаптація – завершальний етап професійного самовизначення (професіоналізації) людини. Професійна адаптація робить можливою професійну діяльність. Специфіка професійної адаптації вчителя визначається тим, що її результати вимірюються опосередковано тими соціальними явищами, які формує вчитель. Чим вищий рівень професійної адаптації вчителя, тим швидше зростає його педагогічна майстерність та вміння, тим повніша його віддача і вплив на особистість, яка формується. Результат такої адаптації пов'язаний з реалізацією мети діяльності – набуття педагогічної майстерності, виробленням стійкого позитивного відношення до професії, особистісній самореалізації і зрілістю молодого вчителя, ціннісно-орієнтаційною єдністю з навчальним та педагогічним колективом [1].

Загалом, узагальнення поглядів учених на сутність професійної адаптації дає підстави стверджувати, що ця дефініція трактується в педагогічній науці в різних сенсах, а саме як складний процес переходу від кількісних змін (поглиблення знань, оволодіння засобами та прийомами реагування, зростання впевненості у своїх можливостях, формування позитивного ставлення до нових завдань і умов діяльності) до якісних змін особистості, що дозволяє людині ефективно реалізувати нові види діяльності. Професійна адаптація - це також процес взаємодії особистості та соціального середовища з метою досягнення таких стосунків між ними, котрі забезпечують ефективність професійної діяльності; процес повного освоєння професії, пристосування спеціаліста до професійного середовища, до вимог, цінностей, норм професійної діяльності, формування професійно значущих якостей особистості. Даний процес має етапний характер і передбачає досягнення певного рівня професійної адаптованості особистості. Процес професійної адаптації є педагогічно керованим і має здійснюватися шляхом збагачення професійного

середовища певними педагогічними адаптаційними засобами, що мотивують фахівця до самозростання, самовдосконалення, самоосвіти [9].

Мета статті. Висвітлення експериментального дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки.

Завдання дослідження:

обґрунтувати організацію та визначити етапи експериментального дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки;

здійснити емпіричні дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагомими чинниками успішної професійної адаптації є психолого-педагогічна підтримка та педагогічний супровід. Г. Васянович визначає такі види педагогічного супроводу студентів в процесі адаптації до освітньо-виховного процесу: індивідуальний, груповий, соціальний. Індивідуальний супровід здійснюється переважно у сфері особистісної адаптації шляхом набуття досвіду емоційно-ціннісних відносин, що для педагога означає вияв труднощів і проблем, визначення індивідуальних способів допомоги, залучення кожного в роботу щодо самопізнання відповідно до Я-концепції, розв'язання внутрішньо-особистісних суперечностей у прогнозуванні індивідуальної траєкторії особистісного розвитку. Груповий супровід професійної адаптації студентів реалізується в ситуації взаємодії індивіда з іншими, яка здійснюється в сім'ї, групі неформального спілкування і в освітній установі, передбачає діагностику й узгодження впливів на кожну групу, формування сприятливого психологічного клімату й міжособистісного спілкування, активність рефератних груп і колективів за участю в соціально значущих видах діяльності, корекцію внутрішньо групових відносин, залучення особистості в життєдіяльність цих груп і колективів, допомогу в розв'язанні сімейних проблем і подоланні конфліктів, що виникають. Соціальний супровід здійснюється в соціальному середовищі, полягає в тому, щоб студент успішно адаптувався до умов сучасного суспільства [3, с. 25–26].

Узагальнене визначення соціальної адаптації як цілісного процесу поєднує: фізіологічні зміни (швидкість психологічних реакцій тощо); психологічний розвиток (здібностей мислення, уваги і т. д.); навички, поведінкові норми і т. п.; трансформацію системи цінностей індивіда; активний вплив суб'єкта адаптації на себе і середовище (осмислення ситуації, постановка завдань, цілеспрямована діяльність). Найчастішою причиною неуспішності студентів є недостатня адаптованість до умов навчально-виховного процесу та відсутність педагогічної підтримки [4].

Педагогічний супровід (підтримка, допомога, забезпечення і захист) необхідний суб'єктові навчання не лише для професійної адаптації, але і для вибору оптимальних рішень у різноманітних ситуаціях, пов'язаних з особистісним, життєвим і професійним самовизначенням. Педагогічний захист необхідний і для фізичного, психологічного і морально-ціннісного забезпечення безпеки студентів у освітньому процесі, створення матеріальних та інших умов їхньої успішної професійної адаптації в майбутньому [5 с. 76].

Процес адаптації сприятливо діє на розвиток різноманітних сторін особистості. Пристосування до основної ситуації, своєрідність нових соціальних характеристик, набуття нових умінь і досвіду – усе це викликає якісні зміни, перебудову самої особистості, її професійний розвиток [5, с. 175].

Експериментальне дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки здійснено у ході формувального експерименту у два етапи: пропедевтично-організаційний та професійно-адаптаційний.

На пропедевтично-організаційному етапі студенти V курсів визначалися з вибором навчальних дисциплін поглибленого вивчення для ефективної адаптації у здійсненні науково-педагогічної діяльності, проходили тренінги професійної адаптації до здійснення науково-педагогічної діяльності.

На професійно-адаптаційному етапі студенти V-VI курсів проходили навчальний курс «Основи професійної адаптації майбутнього викладача вищого навчального закладу» (2-й семестр магістерської підготовки) та в процесі проходження практики на провідних кафедрах здійснювали науково-педагогічну діяльність за вибором навчальних дисциплін, розробляли й впроваджували власні методичні розробки викладання лекційного курсу, практичних і лабораторних занять, методик проведення семінарів медико-біологічних навчальних дисциплін.

Емпіричні дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки здійснено з використанням кваліметричних анкет професійної адаптації. Встановлено, що за результатами формувального експерименту 24% респондентів мають початковий рівень професійної адаптації; 37 % – функціональний; 25% – достатній; 14% – творчий (високий) рівень. Виявлено позитивну динаміку професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки, яку представлено у діаграмі на рис. 1.

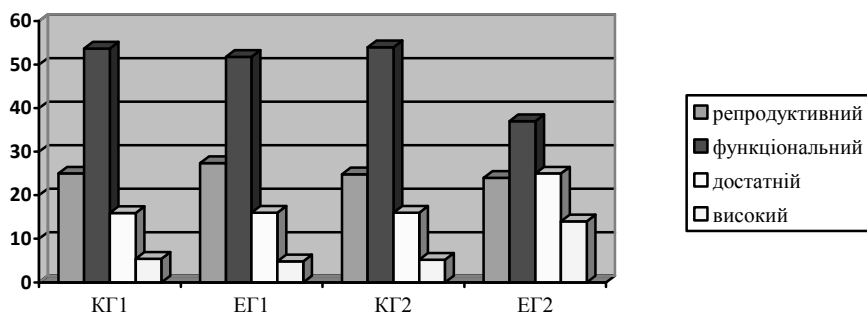

Рис. 1. Динаміка професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що 24% респондентів мають початковий рівень професійної адаптації; 37 % – функціональний; 25% – достатній; 14% – творчий (високий) рівень. Виявлено позитивну динаміку професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів у процесі магістерської підготовки.

Перспективами подальшого розвитку напряму дослідження є обґрунтування дизайну та здійснення завершального етапу формувального експерименту дослідження професійної адаптації майбутніх викладачів медико-біологічних дисциплін вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Барвік С.Г. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі / С. Г. Барвік // Молодь і ринок. – 2009. – № 12. – С.12–18.
2. Васильєв В.В. Соціальна адаптація особистості до професійної діяльності / В.В. Васильєв // Вісник Дніпропетровського університету. – 2006. – Вип. 14. – С. 215 – 221.
3. Васянович Г. П. Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців: монографія / Григорій Петрович Васянович (ред.). – Л.: СПОЛОМ, 2008. – 464 с.
4. Васянович Г. П. Методологічні аспекти професійної адаптації учнівської молоді у ПТНЗ // Теоретичні основи професійної адаптації: Зб. наук. пр. / За ред. Г. П. Васяновича. – Львів, 2007. – С. 11–29.
5. Вдович С. Професійна адаптація викладача до педагогічної діяльності у ВНЗ / Світлана Вдович // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Педагогіка. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 70–78.
6. Грибок О. П. Основні тенденції та умови успішної адаптації викладача-початківця до навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. / О. П. Грибок // Збірн. наук. пр. Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – Вип 45 (30). – С. 173–177.
7. Либин А. В., Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций Текст. М: Смысл; Изд. Центр «Академия», 2004. – 527 с.
8. Облес І. І. Концептуальні засади дослідження особливостей професійної адаптації викладача вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / І.І. Облес // – Доступ з екрана: <http://studentam.net.ua/content/view/7653/97/>
9. Стаднік О. В. Професійна адаптація як психолого-педагогічна проблема. / О.В.Стаднік // Теорія та методика навчання та виховання. – 2013. – Вип. 33. – С. 194–201.
10. Харсун О. Адаптація молодого викладача в системі вищої школи. [Електронний ресурс] / Олександра Харсун // Матеріали науково-практичних конференцій. – Доступ з екрана: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1351>

Стаття надійшла до редакції 04.02.2017 р.

ДОВЖУК Н.

Національний медичний університет імені А.А. Богомольця, г. Київ, Україна

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ МЕДИКО-БИОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ МАГИСТЕРСКОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье освещено экспериментальное исследование профессиональной адаптации будущих преподавателей медико-биологических дисциплин высших учебных заведений в процессе магистерской подготовки. Определены организация, этапы, осуществлено эмпирическое исследование профессиональной адаптации будущих преподавателей медико-биологических дисциплин высших учебных заведений в процессе магистерской подготовки. По результатам эмпирического исследования выявлена положительная динамика профессиональной адаптации будущих преподавателей медико-биологических дисциплин высших учебных заведений в процессе магистерской подготовки.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, магистерская подготовка, медико-биологические дисциплины, высшие учебные заведения

DOVZHUK N.

National Medical University named after A. Bogomolets, Kiev, Ukraine

**EXPERIMENTAL STUDY OF FUTURE TEACHER'S PROFESSIONAL ADAPTATION
OF MEDICAL AND BIOLOGICAL DISCIPLINES OF HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS IN THE PREPARATION OF MASTER**

In the article, the experimental study of future teachers professional adaptation biomedical disciplines of higher education institutions in the preparation of the master. Theoretically proved that successful professional adaptation provides proper training to exercise certain professional activities, so professional competence, which is formed in the course of training in high school, so the teacher of the future of higher education is a determining stage Master training and her effective organization. Determined organization stages and conducted an empirical study of professional adaptation of future teacher's biomedical disciplines of higher education institutions in the preparation of the master. The results of empirical research revealed positive dynamics of future teacher's professional adaptation biomedical disciplines of higher education institutions in the preparation of the master.

***Keywords;** professional adaptation, master training, medical and biological disciplines higher education.*